

INLEDNING

De skall se på honom som de har genomborrat.¹

Under de senaste århundradena har många i västerlandet ägnat sig åt att försöka placera Jesusgestalten i ett nytt sammanhang. Man har tagit sig an uppgiften på olika vis beroende på om man har velat avskaffa kristendomen eller reformera den.

Har Kristus verkligen funnits, har han uppstått, är det inte en myt eller ett ofantligt falsarium, har kristendomens fiender frågat. De som har varit kritiskt men vänligt inställda har ställt frågan annorlunda: var Jesus verkligen sådan som Kyrkan förkunnar honom? Har inte hans sanna budskap förvrängts, döljs inte den historiske Jesus bakom ett tjockt förhänge av senare tiders intellektuella och dogmatiska spekulationer?

Under artonhundratalet skrevs biografier av Jesus (Renan, Strauss) och man försökte föreställa sig vad han kände och vad han tänkte, vilket fick till följd att hans gudomlighet förminskades eller banaliserades. Pietismen lade tonvikten på känslorna och den personliga identifikationen, ofta med samma resultat.

Det låg redan i upplysningstidens natur att vilja framställa Jesus, om han nu inte var en myt, som en god och vänlig lärare, en palestinsk Sokrates eller Konfucius, en profet vars budskap hade förvrängts av dogmatiskt sinnade efterföljare. Paulus utpekades som den store förvanskaren. Med källforskningens hjälp ansåg man sig kunna börja sovra i evangelierna för att få fram det förmodat autentiska material som skulle uppvisa en Jesus som passade för moderna och intelligenta människor.

Man dissekerade evangelierna, gjorde utgrävningar i Palestina. Många av de gamla medeltida föreställningarna om Urkyrka och apostlatid föll samman och frågan svävade där, outtalad, skrämmande: skulle man en dag finna någonting som avslöjade kristendomen som en vetenskapligt ohållbar myt?

¹ Joh 19:37

Så blev det dock inte. Det var inte enbart därför att vad som presenterades som sensationella ”avslöjanden” – thomasevangeliet, döda havsrullarna och annat – av idogt arbetande, inte alltid troende men omutligt professionella forskare långsamt sattes på sin plats och infogades i ett sammanhang som närmast bekräftade kyrkotraditionens trovärdighet och äkthet.

Det var också på grund av det slags heliga irrationalism som Dostojevskij gav uttryck åt när han sade att även om man bevisar att Kristus hade fel så ”stannar jag hos Kristus.” En intuitiv trofasthet som visar att tron inte är en ideologi eller enbart en intellektuell övertygelse.

Såhär i efterhand, i början på ett århundrade som redan börjar visa tendenser till att vara i stark reaktion mot 1900-talet och dess välvilliga eller cyniska oandlighet, kan vi konstatera att rationalismens Jesusbild snabbt förlorar sin dragningskraft. Den är inte biblisk – Jesus var inte en hygglig och resonlig person som var snäll mot alla, och han gjorde, enligt det enda material vi har om honom, anspråk som antingen var sanna eller var starka indicier på att han var rubbad (i vilket fall han trots sina goda verk blir irrelevant).

Det är en annan bild av Jesus som vinner terräng nu: i det sekulariserade västerlandets sårade kyrkor finner man mer och mer de österländska ikonernas tysta och gåtfulla Ansikte, och i Afrika och Asien är Jesus den mäktige undergöraren, helaren och Namnet mot alla demoner.

Jesus har gått genom hela den stimmande mängden av förslag och motförslag på vem han är lika orörd som han gick genom folkskaran som ville kasta honom utför stupet (Luk 4:30). Även idag fortsätter Marias son att vara en gåta, och han upphör inte att fascinera.

Om de kristnas gemenskap ibland kan uppleva sin relevans i dagens samhälle som ifrågasatt eller tvivelaktig kan det kanske löna sig att se var man står i förhållande till Jesus, ty han är ytterst relevant och betydelsefull för miljoner människor.

Den stora rationalistiska febern viker i vårt begynnande tjugohundratal, vetenskapen själv slår upp dörrarna mot osägbara mysterier i mikrokosmos och makrokosmos, religionerna gör sitt stora återintåg i en värld där de under en kort tid förklarats fredlösa och allt fler av 1900-talets ateistiska argument mot Bibel och Kyrka, när vi händelsevis stöter på dem, får oss att

undra över hur man kunde vara så snävsynt, så slutet för ett andligt perspektiv.

På nytt kan man fråga sig – eftersom svaret aldrig gavs en gång för alla under 1800- och 1900-talet – vem Jesus var. Kyrkan har aldrig gjort anspråk på att fånga in honom – vem kan fånga in en levande person? – men hon ger det enda svar hon kan ge, det enda som gör vår frälsning från döden trovärdig: han var sann människa och sann Gud.

Därmed återställs Jesusgestalten i det kraftfält där den nästan alltid har befunnit sig och där de två alternativen till den kristna traditionen är en alltför stark tonvikt på det mänskliga eller på det gudomliga: monofysism eller nestorianism, arianism eller gnosticism.²

Termerna kan verka gamla och akademiska. Men skenet bedrar. Den mest tilltalande av irrläror under 1900-talet var just arianismen (om än inte under det namnet), eftersom den gör sig av med hela den intellektuellt och andligt krävande inkarnationsläran och därmed också med Treenigheten såsom den förkunnas i Kyrkan.³

Gud är Gud och människan är människa. Med Jesus som den förste och främste av de skapade, Gud som ouppnåelig och distant, ett budskap sänt till jorden genom en perfekt person och en framtid i en himmel där Gud fortfarande är distant men allting är ojämförligt mycket bättre är vi till förväxling nära islam.

Där återfinner vi också alla de förklaringar av Jesus som historisk gestalt, en människa som utvaldes av Gud, en mäktig symbol och så vidare som var så populära och fortsätter att vara det ännu i vaken av det stora vetenskapliga århundradet. Den arianska lockelsen är stark och ofta fördold i vårt nutida samhälle.

Gnosticismen å sin sida framställer Jesus som rakt igenom andlig och kroppen är i bästa fall utan betydelse, ofta oren eller ond. Det var svårt för antiken att acceptera att kroppen, material, fick tillträde till den sfär som alltid hade reserverats för okroppslig andlighet genom Kristi himmelfärd.⁴ Just denna trossats påminner oss om det väldiga i kristendomens goda budskap – det är vi som vi är, kropp och själ, som skall leva i evighet! –

² Lossky

³ Gunton

⁴ Schönborn

och om hur lätt det är för oss att förändliga, hur rätt det känns och hur fel det är.

Jesus har alltid varit välkommen i de orientaliska vishetslärorna, om han bara framställs som en av de stora lärarna som har gett tillgång till frälsande kunskap och visar vägen till befrielse från den materiella världen. Gnosticismen är med oss än idag, den är högaktuell och lika villig att ta över Jesus som på 100-talet.

Varje irrlära bildas omkring en kärna av sanning och det som är utgångspunkten för processen är ofta en bristande uppmärksamhet på just denna aspekt av sanningen i Kyrkan som helhet. De första kristnas bekännelse var helt enkelt: "Jesus är Herre" (jfr Fil 2:6-11). Men vem var Jesus och vad är det att vara herre?

Båda frågorna har fått många svar och kristologin, läran om Kristus, har byggts upp liksom ett stängsel omkring det fria område där vi kan möta den levande Kristus själv, ett område som för länge sedan skulle ha tagits över och förvandlats till djungel om allt man har sagt om Jesus i de första århundradena (och senare) hade accepterats.⁵

Förankringen i det judiska folket och Skriften är oerhört viktig. Man skulle på sin höjd ha betraktat Jesu livsöde som en tragisk och märklig historia om det inte hade visat sig punkt för punkt svara mot förutsägelser och profetior i det Gamla Testamentet och, vad mera är, förklara och radikalt förvandla förståelsen av densamme Gud som hade fört Israel ut ur Egypten tvåtusen år tidigare. Han är Israels Messias.

Jesus är alltså i allra högsta grad historisk – det är själva hans historiska förankring som gör honom trovärdig som Messias och frälsare. Han är, som både arianer och nestorianer menade, människa, men efter hans födsel och död och uppståndelse betyder det inte samma sak att vara människa, därför att han är också världsalltets princip, Logos och Gud själv. Han är Herren, och herre betyder Gud.

Någonting ofattbart stort har skett, och vi bekänner det varje gång vi förkunnar två av de till vardags minst uppmärksammade satserna i trosbekännelsen, att Kristus sitter på Faderns högra sida och att kroppen skall uppstå. Materia och historia träder med Jesus in i evigheten – vi

⁵ Bobrinskoy

befrias inte från dem utan lever i hoppet om en uppfyllelse och förvandling som redan har skett i det fördolda genom Kristus.

En kristen kan därför aldrig meditera nog över Jesus (hans själva namn är också särskilt betydelsefullt i den österländska traditionen), begrunda det faktum att Ordet som skapade allt och upprätthåller allt i existens har "blivit människa" (Joh 1:4), och att människan, som liksom blommor, fåglar och djur bildas av jord och vatten i olika sinnrika kombinationer, har tagit emot Gud i kroppen och därför deltar i Gud, liksom hela skapelsen i henne. Det är en meditation som inte kan annat än medföra stor förundran och tacksamhet och en oändlig respekt för människan och allt skapat.

I Jesus från Nasaret flyter flera mäktiga strömmar samman. Han kom i "tidens fullhet", när västerlandets antropocentriska, spekulativa filosofi hade erhållit en stark intuition om alltings princip, Logos, visheten och den sammanhållande logiken i tillvaron, samtidigt som den teocentriska judendomens uppenbarelse om skapelse ur intet genom Guds ord försiktigt började öppna sig för den omgivande världen.

Hela offermystiken låg redo inför honom, fast ogenomskinlig: det var han som skulle uppenbara vad denna urmänskliga vilja till att offra egentligen syftade till. När han lyfte kalken var den full av vin, glädjedrycken, och när han lyfte brödet var det frukten av människors arbete: hans offer förenade sig med tacksägelse, förenade i sig mänsklighetens två äldsta spontana reaktioner inför världsalltet och dess dolda krafter, att tacka och lovsjunga och att frukta och offra. Han står i mittpunkten av allt som är mänskligt och lyfter det upp till Gud, som han lyder men inte fruktar, som han tackar men inte utnyttjar.

Han är Människan genom alla tider, den som går genom våra bilder och föreställningar, genom våra stängda dörrar, våra illusioner, och vet vem vi är därför att han har varit där vi är (Joh 2:25).

Att reducera honom till våra dimensioner kan kanske kännas skönt till att börja med – hans utmaning är så stor! – men det är ett felaktigt tillvägagångssätt, dels därför att vi då snart börjar förakta eller utnyttja honom och dels därför att det inte behövs: han kommer av sig själv till oss för att sedan föra oss med sig upp på berget där vi kan skåda också hans härlighet och lära känna den mänskliga personens väldiga kallelse (Matt 17:1-8).

Med Kristus är det alltid människan som står i centrum, gemenskapsvarelse som är man och kvinna (1 Mos 1:27), den unika personen.

Vi vet nu även baksidan på det moderna samhällets väldiga effektivitet och framgång. Den som det nu förefaller naiva vetenskapstron under artonhundratalet, den kulturella arrogansen och hyckleriet, den moraliska urholkningen av samhälle och kyrka samt flörten med nationalism och hjältedyrkan exploderade i världshistoriens mest omfattande krig och i stora kultursfärers mardrömslika nedstigande i ett jordiskt helvetes nedersta kretsar.

Miljoner och åter miljoner föll offer för de nya ideologier som skulle befria oss från religionens förtryck och vidskepelse och som riktade sin attack just mot det personliga: människan var bara rasvarelse, eller kollektiv varelse. Deras arv är levande hos alla dem som vill reducera människan till ”bara” någonting: intelligent djur, konsument, ekologisk länk eller sociologiskt fenomen.

Mot bakgrunden av det fruktansvärda århundrade som nyss har tagit slut och det nya som fötts i våld framträder ikonernas Kristus med märklig kraft: smärtornas man, Ordet som blev kött och led i köttet, en världshärskare som inte hotade någon och bad för sina fiender (Jes 53:1-12).

Han kan inte ringas in och därför inte vi heller, vi som har blivit kallade att bli som han – det till synes lilla området innanför de kristologiska doktrinernas bräckliga ordstängsel har visat sig vara oändligt i sin längd och bredd och djup. Kristus bevarar vår frihet, som ständigt står under attack från krafter som hatar livet. Han ger oss inte en ideologi utan ”liv i överflöd” (Joh 10:10). Och när människan tar emot Kristus och förvandlas av Anden är det Gud som blir allt i alla, genom sin Son och den skapelse i vilken han ”vill förbli människa för alltid.”⁶

Johannes Sandgren

⁶ Schönborn

Aktuella artiklar:

Vladimir Lossky, *Kristologi*

Boris Bobrinskoy, *Jesus Kristus, världens liv*

Colin Gunton, *Och på en enda Herre, Jesus Kristus ... född och icke skapad*

Christoph Schönborn, *Gud vill förbli människa för alltid*

Anne-Marie Pelletier, *Inte längre man och kvinna*